

inanmalarına rağmen hareket etmekten, dolayısıyla batmaktan kendilerini alamazlar. Erkeğin "yaşlanıyoruz. Batışım hızlanıyor karıcığım" (Akınb 19) sözü artık son noktaya geldiğini ve iyice gücünü yitirdiğini gösterir. Erkekten tamamen kurtulacağını düşünen Kadın onun varlığını yok sayar ve çalınan kapıya davranır. Erkeğin güçsüzlüğünü gören Kadın kendisinin güçlü olduğu düşüncesine kapılır, "kalkmaya çabalamaktadır, kalkamaz, ama belli etmez" (Akınb 19). Erkeğin batarken son isteği Kadın'a tutunmaktır. Kadın bu isteğini yerine getirmek için ona doğru uzanır. Kapı tekrar çalındığında Kadın kocasını bırakıp kapıya yönelir ve aralarındaki denge bozulur. "Adam yüzüstü düşer" (Akınb 19). Kadın burada bir vicdan hesaplaşması içine girer. O sevmediği, batmasını istediği Erkeği gerçekten kaybetmekten mutlu olup olmadığını sorgular. Kadın, kendisinin bir uğraşa girmeden ve sebep olmadan Erkeğin batması gerektiğini, birbirine bu kadar bağlı iki varlığın birbirinin sonunu getirmesinin aykırı belki de doğaya aykırı bir eylem olacağını bilinci içinde bir bahane tutunur. "Vakit gelmedi mi, saat kaç diyordu. Sabırsızlanıyordu" der (Akın 20). O anda kapıyı çalanın vakit olduğunu anlar, hareket eder ve Erkeğin düştüğü şekilde "öne doğru düşer" (Akınb 20). Ortak kaderi ve dengeyi paylaşır.

Sonuç olarak Birbirlerinden kopmak, ayrı hareket etmek isteyen oyun kişileri hem içsel hem de dışsal etkenlerden dolayı ayrılamazlar. Ancak birinin varlığının ötekiyle gerçekleşeceğini de bilinçli bir şekilde reddederler. Bu durumda Akın'ın 1991 yılında basılan *Sevda Kalıcıdır* kitabında yer alan ve haikularını andıran şiiri *İkilem*deki ilkemden de farklı bir tutum sergilemiş olurlar. Çünkü "Sunduğu en değerli yaşamın bana/ Çoban köpeğinin dikenli tasması bir kolye/ Kimi kumsaldayım ölü bir deniz kabuğu/ Kimi kıyı tutmayan deniz oluyorum/ onardım kendimi geri çekilmelerle/ yaşamı da seni de seviyorum" (Akınc 444) demeyi kabul etmemiş, sadece kumsalda gelmesini çok istedikleri dalganın götüreceği ölü bir deniz kabuğu olmayı yeğlemişlerdir. Böylelikle Gülten Akın oyun kişilerinin eylemleri ve oyunun başında verilen kısa sahne bilgisiyle bitmemişliği vurgulayarak kadın-erkek ilişkisi özelinde karmaşanın yeni düzen olduğunu, düzenin değişmeyeceği hissine rağmen batarken çırpınmanın erdemini kadın ve erkek karakterler aracılığıyla iletir.

KAYNAKLAR

- Akın(a), G. (1996), "Şiiri Düзде Kuşatmak", YKY, İstanbul.
Akın(b), G. (1997), "Toplu Oyunlar", YKY, İstanbul.
Akın(c), G. (1996), "Toplu Oyunlar", YKY, İstanbul.
Altunsoy, Ş. (2009), "Eugene O'Neill'in *Strange Interlude* [Araya Giren Garip Oyun] ile Gülten Akın'ın *Kapılar Pencereler* Oyununda Kadın'ın Konumlandırılışı", IMWC - Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi - 13-16 Ekim 2009 - İzmir, 1-7
Demiralp, O. (2002), "Şair Ana", Kitap-lik, 51, 137-141.
Koçak, O. (2002), "Gülten Akın'ın Sesleri", Kitaplık, 51, 142-151
Paz, O. (1993), "Modern İnsan ve Edebiyat", Çev. Turhan Ilgaz, Remzi Kitabevi, İstanbul

İSAM DN
220222

Divan Edebiyatı
040551
91047
110081
Zühre (Türk)

3. Uluslararası Bir Bilim Kategorisi Olarak Kadın:
Edebiyat, Dil, Kültür ve Sanat Çalışmalarında Kadın Sempozyumu
28-30 Nisan 2010, Selçuk Üniversitesi, Dilek Sabancı Devlet Konservatuarı, Konya/TÜRKİYE, Konya 2010.

DİVAN EDEBİYATINDA BİR KADIN SEYYÂRE: ZÜHRE

A WOMAN PLANET IN DIVAN LITERATURE: ZÜHRE

Şerife AKPINAR*

ÖZET

Sosyal hayatın içinde erkekten ayrı düşünülemeden "kadın", tarih sayfalarında ve edebî eserlerde de daima erkeğinin yanında yer almıştır. Türk edebiyatında İslamiyet'ten önce hakanın yanında hanımı söz sahibi olmuş; savaşa katılmıştır. Cesareti, zekâsı, sabrı, namusuyla Orhun Abidelerinde, Destanlarda, Dede Korkut hikâyelerinde kadın; ana, eş, sevgili ve hatta komutan olarak vardır. Daha sonraları ise, İslam dininin kadına verdiği değere rağmen; İslam kültürü etkisi altında gelişen Divan edebiyatında kadının toplumdaki değeri, zaman zaman erkeğin gerisinde kalmıştır. Hatta bazı edebî eserlerde kadın(zen); hilekâr, alçak, acımasız, yalancı, ahmak, sözüne güvenilmeyen, vefasız vb olarak vasıflandırılır. Ancak her şeye rağmen kadının güzelliği, zarafeti, neşesi tamamen göz ardı edilemez. Çünkü güneş kadar, ay kadar parlak olan kadın, yine aynı eserlerde aşkın en güçlü sembolüdür.

Divan edebiyatında farklı şekillerde karşılaştığımız kadını, kozmik âlemde bir seyyâre olarak görmekteyiz. Kısaya göre, Hârût ve Mârût isimli iki meleği baştan çıkararak, fetan ve güzel kadın Zühre, göğe yükselerek bir yıldız olur. O artık dokuz feleğin içinde Güneş ve Aydan sonra en parlak seyyâredir. Latince Venüs olarak bilinen Zühre, Yunan mitolojisine göre de Afrodit'tir. Divan şiirinde özellikle eğlence meclislerinde adı sıkça geçen Zühre(Nâhid); musiki meclisinde saz çalır, raks eden ve gökyüzünde parlayan bir kadındır.

Bu çalışmada, kadının sembolü olan Zühre; kimi zaman parlaklığıyla (Zühre-peyker, Zühre-cebîn, Zühre-i zehrâ) kimi zaman da aşk ve musiki ilahesi olarak farklı beyitlerdeki örneklerle ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Zühre(Nâhid), Hârût-Mârût, Çalgıcı, Zühre-cebîn.

ABSTRACT

Woman whom we can't think separate from man in social life has been beside man in history pages and literature works too. In Turkish literature sultan's wife has been able to speak beside Sultan and taken part in wars. In Orhun Monuments, ballads, Dede Korkut Stories woman has been as mother, wife, darling and even commander with her courage, intelligence, patience and honor. Then in the Divan literature which developed under the

* Dr., Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, sakpinar@selcuk.edu.tr

333-342

مستابع: ادهم آدجندی، اعلام الادب و الفن، دمشق ۱۹۵۴-۱۹۵۸؛ امین سعید، الثورة العربية الكبرى: تاريخ مفصل جامع للتغطية العربية في ريع قرن، القاهرة مكتبة مدبولی، [بی تا]؛ توفیق بزؤ، العرب و الترك في العهد الدستوري العثماني: ۱۹۰۸-۱۹۱۴، دمشق ۱۹۹۱؛ احمد بنهان حمصی، «ترجمة السيد عبدالحمد ابن السيد محمد شاکر ابن السيد ابراهيم الزهراوی»، المنار، ج ۲۱، ش ۳ (شعبان ۱۳۳۷)، ش ۴ (رمضان ۱۳۳۷)؛ سهيلة زيمای، «تطور مفهوم اللامركزية عند العرب العثمانيين: ۱۹۰۰-۱۹۱۸ م»، دراسات تاريخية، ش ۱۳ و ۱۴ (محرم ۱۴۰۴)؛ همو، «صفحات من تاريخ الجمعيات في بلاد الشام: ۱۹۰۸-۱۹۱۸»، حزب اللامركزية الادارية العثمانی، درهمان، ش ۱۵ و ۱۶ (کانون الثاني - ايار ۱۹۸۴)؛ خيرالدين زركلي، الاعلام، بيروت ۱۹۸۹؛ عبدالحمد زهراوی، علم الوضع، [چاپ] عبدالله نيهان، در مجلة مجمع اللغة العربية بدمشق، ج ۷۰، ش ۳ (صفر ۱۴۱۶)؛ السيد عبدالحمد الزهراوی، المنار، ج ۱۹، ش ۳ (شوال ۱۳۳۴)؛ پاتریک سیل، رياض الصلح: و النضال من اجل الاستقلال العربي، نقله الى العربية عمر سعید ایوبی، بيروت ۲۰۱۰/۱۴۳۱؛ محمد راتب حلاق، عبدالحمد الزهراوی: ۱۲۸۸-۱۳۳۴ هـ / ۱۸۷۱-۱۹۱۶ م، دراسة في فکرة السیاسی و الاجتماعي، [دمشق] ۱۹۹۵؛ همو، «من التراث الحديث: عبدالحمد الزهراوی مصلحاً اجتماعياً»، التراث العربي، سال ۲، ش ۸ (رمضان ۱۴۰۲).

/ افسر الملوك ملكی تیرآبادی /

زهره (یا ناهید)، سومین جرم آسمانی از حیث دوری از زمین در هیئت بظلمیوسی.

۱) در نجوم. واژه زهره در عربی از ریشه «زه ر» به معنای درخشیدن است (← ابن منظور، ذیل «زهر»). در متون یونانی، واژه فوسفروس (φωσφόρος) برای زهره به کار رفته است (بظلمیوس^۱، ۱۹۹۸، تعلیقات تومر^۲، ص ۴۵۰، پانویس ۵۹). هخامنشیان سیاره زهره را «ستاره» آناهیتا می نامیدند (واردن^۳، ج ۲، ص ۱۹۲). حبش حاسب (گ ۸۵) معادل فارسی و رومی زهره را به ترتیب آناهید و ابرودیطا ذکر کرده است (برای نمونه هایی از معادل فارسی ← اورستا، آبان یشت، ص ۲۳۹، ۲۶۹-۲۷۹؛ بندهش، ص ۵۷-۵۸، ۶۰).

از کهن ترین موارد رصد منظم و متوالی زهره، رصدهای تشریق و تغریب^۴ آن، در دوره پادشاهی آمیزادوگا^۵ در بابل (حدود قرن هفدهم پیش از میلاد) بود. این رصدها در بازه زمانی ۲۱ ساله و با هدف کاربرد در پیشگوییها برای حاکمان انجام شده اند و در شصت و سومین لوح مجموعه ای با عنوان انوما آنو انلیل^۵ (به معنای در دوره آنو و انلیل) ثبت شده اند (واردن، ج ۲،

عربی در پاریس انتخاب شد. در این اجلاس که به دعوت آن حزب و با حضور برجسته ترین احزاب عرب در آن زمان برگزار گردید، درباره طرح خودمختاری سرزمینهای عرب بحث و گفتگو شد. زهراوی یکی از حامیان بزرگ این طرح بود. اعضای این اجلاس در پایان، خواستار اصلاحاتی در ساختار حکومت عثمانی، اعطای حقوق سیاسی به عربها و مشارکت آنها در اداره دولت، تأسیس نهادهایی برای اجرای طرح خودمختاری و تعیین زبان عربی به عنوان زبان رسمی در ایالتهای عرب شدند. همچنین مقرر شد تا برآورده نشدن این خواستها، هیچ یک از اعضای اجلاس عربی با رهبران جمعیت اتحاد و ترقی در مورد اجرای این خواست مذاکره کردند و توافق نامه ای میان طرفین منعقد شد. اما دولتمردان عثمانی به این توافق نامه پایبند نبودند و از اجرای خواستهای اصلاح طلبان عرب امتناع ورزیدند (زیمای، ۱۹۸۴، ص ۱۸۵-۱۸۹؛ سیل، ص ۹۸-۹۹؛ محمد راتب حلاق، ۱۹۹۵، ص ۷۷).

وقتی که انتقادهای به این اقدام حکومت عثمانی شدت گرفت، آنها برای کسب رضایت بعضی از فعالان سیاسی عرب، زهراوی و شش تن دیگر از همفکران او را به عضویت در مجلس اعیان (سنا) عثمانی انتخاب کردند. زهراوی به رغم انتقادهای فراوان از او، عضویت در این مجلس را قبول کرد زیرا اعتقاد داشت که باید با تصاحب مناصب سیاسی برای کسب حقوق عربها کوشید و دشمنی و مقابله با حکومت عثمانی راه حل درستی نیست، بلکه باید برای وحدت بین عربها و ترکها در چهارچوب دولت عثمانی کوشید. او در مجلس اعیان همین خطمشی را در پیش گرفت و برای پیشبرد اصلاحات مورد نظر اجلاس عربی کوشید که موفقیت چندانی نداشت (محمد راتب حلاق، ۱۹۹۵، ص ۸۰-۸۱؛ سیل، ص ۱۰۰؛ «السید عبدالحمد الزهراوی»، ص ۱۷۴-۱۷۵).

با آغاز جنگ جهانی اول (۱۹۱۴-۱۹۱۸) حکومت عثمانی جمال پاشا را والی شام کرد. او آزادی خواهان و اصلاح طلبان عرب را سرکوب کرد و در ۱۳۳۴ / ۱۹۱۶، زهراوی را به اتهام ارتباط با حزب نفی تمرکز اداری عثمانی و کوشش برای تجزیه طلبی و جداساختن ایالتهای عرب از حکومت عثمانی به دمشق فراخواند و بدون محاکمه و اخذ موافقت دولت مرکزی، او را به همراه چند تن دیگر از فعالان سیاسی عرب در ۳ رجب ۱۳۳۴ / ۶ مه ۱۹۱۶ اعدام کرد (امین سعید، ج ۱، ص ۶۴، ۹۶-۹۷؛ زیمای، ۱۴۰۴، ص ۱۷۴-۱۷۵؛ محمد راتب حلاق، ۱۴۰۲، ص ۷۳-۷۴).

1. Ptolemy

2. Toomer

3. Waerden

4. Ammisaduqa

5. Enuma Anu Enlil